

Boskovice: Na návštěvě u Moravanů s francouzským jménem i leckde jinde



Prastarý hrad, zámek, který býval manufakturou, šlechtickou rezidencí, v níž vystavují šicí stroje, radnici se zvonkem, který upozorňoval návštěvníky nálevení, že je čas jít domů, i jedinečně zachovalé židovské ghetto – to všechno najdete v našem dalším cíli.

O chození bosko

Tu scénku jsme pečlivě chystali, a přesto mě ji nechal pan režisér Vlastimil Šimůnek snad desetkrát opakovat. Představte si to: Na televizní obrazovce se objeví bosé mužské nohy. Jejich majitel kráčí po jakési kamenité pěšině. Jde poněkud nejistě. Nohy studí a kamínky ho píchají do chodidel. A pak se stane, co se muselo stát. Chodec zakopne. Kamera švenkne na celou mužskou postavu a diváci vidí moji maličkost, která si držím nakopnutý palec, usedám na velký kámen a říkám: „Takto nějak to tu podle pověsti začalo. Ptáčník Velen, kterému moravský markrabě lénem věnoval tento kout svého markrabství, pomáhal se stavbou svého nového hradu na vysoké skále. A jak tak nosil kameny, tak si o kámen na zemi ukopnul palec. Nic si z toho nedělal a řekl: ‚Eh, co palec! Teď už nebudu chodit ‚bosko více‘. Od té doby se místu říká Boskovice.“ Takto začíná náš výlet do půvabného města na okraji Dražanské vrchoviny. Nechte se tam pozvat také. I bez kamery. Mimochodem, pověst o Velenovi je moc pěkná, v Boskovicích ji každý zná, ale historici název města spojují spíše se staročeským jménem Bosko, tedy Bošek.

Vyženěný hrad a šlapací studna

Úvodní scénku jsme natáčeli na zřícenině hradu, který se dodnes tyčí nad Boskovicemi a stejně jako před staletími má majitele ze starobylého rodu. Kdysi to byli Boskovicové, dnes to jsou příslušníci jednoho původně francouzského rodu. Právě jeden z nich, doyen české šlechty, Hugo Mensdorff-Pouilly mě na hradě uvítal, a to pěkně po moravsku: „No, tož po našem, vítám vás v Boskovicích a u nás



Doyen české šlechty Hugo Mensdorff-Pouilly mě uvítal na zřícenině hradu, který se dodnes tyčí nad Boskovicemi.

na hradě.“

Potomci rodu, který – jak jméno napovídá – pochází ze země galského kohouta, jsou hrdí na své moravanství. To vím. Navíc se blýsknu vědomostí, že sice mezi předky mého hostitele byla spousta vojáků, ale že tento hrad dobyli úplně jinými zbraněmi než šavlemi a puškami.

„No, to je, zaplať Pán Bůh, pravda,“ usmívá se lišácky elegantní starší pán. „Sem jsme přišli až v půli 19. století díky tomu, že jsme to tady vyženili! Můj pradědeček si vzal dědičku boskovického panství, Terezii Rosu Františku z Dietrichsteina, a tak se Mensdorff-Pouilly ocitli na Moravě.“ V držení zdejšího panství tak navázali na pány z Boskovic, Edery ze Štiavnice, Morkovské ze Zástřizel a právě Dietrichsteiny.

A jak to bylo s počátky hradu? Někteří historici se domnívají, že ten původní stával na protějším kopci zvaném Bašta. Pravděpodobně byl založen v první polovině 13. století. Z té doby se nám dochovaly zprávy o jistém Jimramovi z Boskovic, který tu vládl z opevněného sídla.

„Možná stálo na vrchu Bašta,“ usmívá se můj společník, „možná mají pravdu spíše ti, kteří tvrdí, že tam byla jen předsunutá hláska a hrad už tehdy stál tady.“

V každém případě, tento hrad dobyl Jan Lucemburský, když se mu jeho majitel Arkleb z Boskovic protivil. Král však později Arklebovi na přímluvu mnohých pánů odpustil a jeho majetek mu navrátil. To se stalo roku 1313. A Arkleb si vystavěl nové sídlo, a to už bylo zcela určitě na místě současného hradu.

Mimochodem, místo pro stavbu svého sídla si člen mocného rodu Boskoviců vybral velmi dobře – na vysoké skále, 110 metrů nad Pílským údolím a při významné obchodní cestě, tak zvané Trstenické stezce ze západu na východ Evropy, což byla taková středověká Dé jednička. Bylo výnosné na ní vybírat mýto. Podobně jako dnes na dálnici!

Pak už mě potomek hraběcího rodu vede ke známé hradní studni. Když se ptám, jak je asi stará, pokrčí rameny: „Hrad je ze 14. století a vodu potřebovali. Tak si to domyslete...“

Dozvídám se, že studna je hluboká 26 metrů, a zvědavě koukám na velké kolo vedle ní.

„To sloužilo k vytahování džberů s vodou,“ říká usměvavý pán, a než se stačím nabídnout, sám se proplétá mezi trámy a vstupuje do kola, kde mi předvádí: „Takto se šlapalo, kolo se otáčelo a tahalo džber ze dna studny. A protože tam byly dvě



Do našich dnů se uchovaly pozůstatky někdejšího paláce s renesanční hláskou a bránou do hradu.



Toto kolo je jediné funkční v celé republice.

dřevěné nádoby, potom se člověk obrátil, šlapal na druhou stranu a tahal tu druhou nádobu.“

„Chytré,“ říkám.

„Jéje, naši předkové, ti věděli! Električka nebyla, ale uměli si poradit,“ přitakává můj společník a dodává: „Toto kolo je jediné funkční v celé republice.“ Jak se dál dozvídám, jeho průměr je 3 metry a 60 centimetrů.

A můj průvodce pokračuje: „Studna

byla pro každý hrad životně důležitá. V dobách obléhání byli obránci odkázáni na zdroje a zásoby vody, které se nacházely uvnitř opevnění. Bez vody se totiž neobešli ani lidé, ani dobytek.“

Kromě unikátní studny se na boskovickém hradě do našich dnů dochovaly pozůstatky někdejšího paláce, jehož chloubou kdysi bývaly honosné komnaty, dále středověká cisterna na dešťovou vodu, renesanční hláska anebo hradní brána. V ní se dnes nachází expozice, ve které návštěvník může vidět, jak hrad kdysi vypadal. Byla to paráda. Jeho středověká podoba mi připomněla Pernštejn. A nemyslete si – toto pyšné sídlo nezničil žádný dobyvatel. Když v 18. století přestalo vyhovovat nárokům na bydlení, nechali jeho tehdejší majitelé, Dietrichsteinové, strhnout střechy a zdivo se začalo rozebírat na jiné stavby ve městě! Naši předkové uměli přemýšlet ekonomicky.

Když se svého hostitele ptám, jestli mě doprovodí do podhradí, říká: „Pravda, už nebydlíme tady na hradě, ale v podhradí, na zámku. Ale tam vás přijmu až odpoledne. Teď tu musím něco vyřídit. To víte – správa panství!“

„Nevadí,“ říkám si. „V podhradí je kromě zámku k vidění ledacos. A to třeba i díky zdivu ze zdejšího hradu.“

Kterak se může vyplatit rozčesat někomu kadeře

Moje první zastavení patří Muzeu Boskovicka. Sídlí pod hradem v majestátní palácové budově.

„Však jsme v někdejší zámecké či panské rezidenci,“ říká ředitelka muzea Dagmar Hamalová. „Ta byla postavena v roce 1729, kdy boskovické panství vlastnila



Víte, proč má dnes město, stejně jako rod Boskoviců, v erbu sedmizubý hřeben?

hraběcí rodina Dietrichsteinů, a to z materiálu získaného bouráním zdiva na boskovickém hradě. Rezidence sloužila jako sídlo majitelů panství až do postavení nového boskovického zámku. Pak tu byly lesní správa, správa panství a v pozdější době třeba i byty.“

Dnes v rezidenci sídlí Muzeum Boskovicka. V něm se poutník může dozvědět mnoho o historii trhové osady založené podobně jako hrad ve 13. století i o městě Boskovice, o kterém máme první zmínku z roku 1413. Ale mají tu také třeba historické šicí stroje Minerva. Ty se ve městě vyrábějí od roku 1938.

Na čestném místě je v expozici vystaven i boskovický erb se sedmi zuby v červeném poli. „Tento znak město převzalo od svých zakladatelů, od rodu Boskoviců. Je na něm znázorněn sedmizubý hřeben,“ říká muzejnice.

„Proč právě hřeben?“ zajímám se.

„Pověst vypráví, že bájný zakladatel rodu Velen... (Ten, který si ukopl palec, pomyslí si.) ... žil ve zdejších lesích a živil se lovem zpěvných ptáků a jednou se mu stalo, že v lese potkal zbloudilého šlechtice. Velen jako dobrý muž poskytl boháči přístřeší, určitě ho nasýtil a mimo jiné mu asistoval při koupeli. Poté rozčesával boháči dlouhé vlasy hřebenem. Vděčný pán pozval Vlena na oplátku na svůj hrad v Brně, na Špilberk. Byl to totiž moravský markrabě. Zde pak Vlena přijal do panského stavu a věnoval mu zdejší kraj a na věčnou památku i erb se sedmizubým hřebenem.“ (No, nic podobného se mi asi nestane. Nepamatuji se, že bych nějakému muži rozčesával bujné kadeře, říkám si.)

Na fasádě rezidence jistě nepřehlédnete pamětní desku. Píše se na ní, že tato budova je rodným domem významné osobnosti evropské archeologie první poloviny 20. století Karla Absolona, muže, který objevil slavnou Věstonickou Venuši anebo Punkevní jeskyně v Moravském krasu.

Zvonek pro hosty šenkoven

Pak s muzejnicí vyrazím na procházku po starobylém městě. Jdeme z kopečka a po pár desítkách metrů přicházíme na Masarykovo náměstí, což je vlastně historický rynek města Boskovice.



Dnešní Masarykovo náměstí je vlastně historický rynek města Boskovice.

Tu dobu pamatuje i radnice v horní části náměstí, jejíž dominantou je půvabná věž vysoká 41 a půl metru. Její současná pozdně renesanční podoba je výsledkem přestavby z roku 1567.

„Původně to ale byl kupecký dům,“ upozorňuje mě muzejnice, „u kterého bylo i skladiště, postavené ze dřeva hned vedle věže, tak zvaný špýchar, tedy sýpka, kam cizí kupci ukládali své zboží. A zajímavý je také zvonek z roku 1593 na průčelí radniční budovy. Říkalo se mu pírglok. Je takový nenápadný, ale ve své době měl veliký význam.“



Tak zvaným pírglokem oznamoval obecní sluha třeba konec šenkování v měšťánských domech.

klad svolávat lidi, když ve městě vypukl požár. A podle některých zdrojů jím obecní sluha oznamoval i konec šenkování v měšťánských domech.“ Jak praktické!

Doby, kdy na boskovické radnici vyzváněl pírglok, pamatuje i zdejší pozdně gotický kostel svatého Jakuba Staršího. Mimochodem, jeho věž je o půl metru nižší než věž radniční. Zdá se, že konšelé měli ve městě navrch.

„Zde se lidé scházeli již od velice dávných dob,“ vypráví Dagmar Hamalová. „Možná už ve 13., ale zcela jistě ve 14. století to zde bohatě žilo. Lidé sem přicházeli na trhy, v měšťánských domech kolem rynku se provozoval obchod i řemesla. Před radniční věží stával pranýř, k němuž přivazovali odsouzence.“

O historii kostela mi vyprávěla opět Dagmar Hamalová: „První zprávy o něm máme z konce 14. století. Zásadnější přestavba probíhala ve druhé polovině 15. století za pánů z Boskovic. Z nejstaršího období pochází kněžiště, dále trojlodí a také stará sakristie, která se nachází v místě kostelní věže. Opěrné sloupy, jak vidíte, jsou gotické, zatímco klenby se štuky mají už renesanční charakter. Dlažba chrámu se dochovala původní.“

Říkám, že jsem se někde dočetl, že kostelní lavice pocházejí z někdejšího dominikánského kláštera, který stával v místech dnešního zámku.

„Ano, je to tak,“ přitakává moje průvodkyně. „Koukněte, jak jsou zdobeny vyřezávanou výzdobou barokního charakteru. Tato výzdoba se použitými symboly váže na kult svatého Dominika.“ Inu, naši předkové uměli šetřit.

Je zajímavé, že až do doby josefínské, do roku 1786, se u kostela i pohřbívalo. Ale spočinout tu mohli jen rynkovní měšťané a vrchnostenská úředníci!



Kostel svatého Jakuba Staršího prošel zásadní přestavbou právě za pánů z Boskovic.



Kostelní lavice pocházejí z dominikánského kláštera, který stával v místech dnešního zámku.

Co byla vážná studna

Přímo naproti barokní rezidenci se v Boskovicích dodnes dochovala jedna ze čtyř původních bran do bývalého židovského ghetta. Kdysi bývala opatřena vraty, která se na noc zavírala. Židé po svém zrovnoprávnění usilovali o její zbourání. Ale povedlo se jim odstranit jen dvě brány (třetí, křesťanskou, dali už v 19. století zbourat sami konšelé). Tato tu zůstala dodnes. Jako připomínka doby, kdy někteří lidé museli žít za zdmi ghetta.

Židovské město v Boskovicích vzniklo kousek od zdejšího rynku patrně už ve 14. století a stojí tu dodnes. Já jsem se v jeho křivolakých uličkách potkal s historikem



Protože Židé neměli knížky a texty z paměti neznali, jsou texty modliteb na stěnách.



Boskovický židovský hřbitov patří k největším u nás.

Pak mě můj průvodce vede po schodech do vedlejší lodi, která je mladší. Byla přistavěna později: „Zajímavá je zde neobyčejně živá a bohatá výmalba stěn,“ říká. „Zahrnuje nápisová pole, spirálové vegetabilní rozviliny, hvězdovité květy, symbolická zpodobení zvířat a ptáků, ale i Desatero s Korunou tóry. Tato část malované výzdoby boskovické synagogy patří k nepůsobivějším.“ Je to tak.

Budete-li mít dost času, vydejte se i na okraj města, kde se nachází místo odpočinku boskovických Židů. Jejich hřbitov patří ke třem největším u nás. Napočítali byste na něm skoro tři tisíce náhrobků. Nejstarší z roku 1640. Ovšem lidí je tu pohřbených ještě víc. Jejich počet se odhaduje na jedenáct tisíc.

Na zámku s nejkrásnějším schodištěm

Boskovický zámek má okázalé a elegantní klasicistní průčelí – a je to vlastně bývalá manufaktura! Víím to, a stejně neumím odpovědět, když se mě zámecký pán ptá, co to je za železné koule, které chrání rohy po stranách vrat do zámeckého průjezdu.



Boskovický zámek má okázalé a elegantní klasicistní průčelí.

„No, dělové koule to nebudou, na to jsou moc veliké,“ uvažuji, ale pak se nechávám poddat.

„Jsou to kotle,“ říká Hugo Mensdorff-Pouilly. „Když za Josefa II. zrušili klášter, který tu vybudovali v 80. letech 17. století dominikáni, proměnili jej na manufakturu a vyráběla se tu tak zvaná berlínská

modř. A ta se míchala právě v těchto kotlích.“ (A když zrušili manufakturu, udělali z kotlů obrácených dnem vzhůru jakési patníky, které chránily zdi před koly kočárů. Inu, i na zámku se muselo šetřit!) Manufakturu na zámek přestavěl, jak se dál dozvídám, hrabě Dietrichstein. Byl to rázný pán! Zboural veliký kostel i původní klášterní budovu a východní křídlo budovy zvedl o jedno patro. Tak vznikl jeden z nejkrásnějších empírových zámků nejen na Moravě, ale vůbec v českých zemích.

Hugo Mensdorff-Pouilly je na něj náležitě pyšný. A na některá místa obzvláště. Třeba hned na schodiště, která vedou z průjezdu, či přesněji ze vstupní haly ozdobené antikizujícími sochami a bustami: „To miluji. Podívejte se na tu kombinaci dvou schodišť vedle sebe, nebo za sebou, jak chcete. Obě jsou i nejsou oddělená. V popředí reprezentativní schodiště do prvního patra a za ním schodiště točité do patra druhého. Obě v jednom průhledu. To je prostě velkorysá a elegantní. Něco velmi nóbl, prostě radost.“



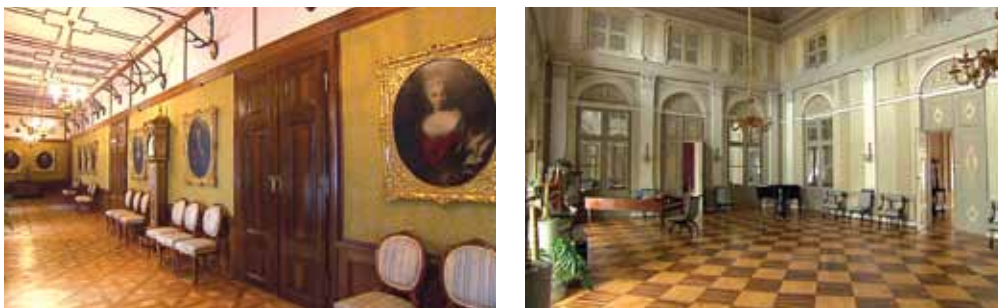
Věděli byste, co je to za železné koule po stranách zámeckého průjezdu? Já to nevěděl.



Vstupní hala boskovického zámku je ozdobena antikizujícími sochami.



Dvě vstupní schodiště jsou i nejsou oddělená, obě jsou v jednom průhledu. Jak velkorysá a elegantní!



Na zámku si každý návštěvník může prohlédnout tak zvané piano nobile.

Na zámku si každý návštěvník může prohlédnout parádní místnosti v prvním patře, tedy tak zvané piano nobile. Je tu velký zámecký sál, který prochází dvěma patry, přijímací salon s empírovým nábytkem, zámecká knihovna, čítající víc než deset tisíc svazků, anebo salon s obrazy bitevních scén. Ale pozor! To nejsou obrazy. Původně se jednalo o tapety!

V jedné z místností ukazují i staré zrcadlové divadélko. Starý elegantní pán mě ovšem ujišťuje, že s ním si se sourozenci jako děti rozhodně nehrávali: „To nás naši nenechali. A dobře udělali. To by dnes už nebylo. Stačí, jak jsme poničili glóbus hvězdné oblohy v knihovně. Když si dnes uvědomím, jak je cenný! Ještě, že jsme to nevěděli! Ale toto divadélko je taky opravdu jedinečné. Když se do něj podíváte, uvidíte tady v okénku nahoře kulisy, co jsou dole. Je tam soustava zrcadel, která vytváří tuto iluzi. Také je tu zpodobena postavička, kterou bychom všichni potřebovali,“ říká můj průvodce, otevírá jedna dvířka a já koukám na chlapíka, který – no, jak to říci slušně – kálí samé zlaťáky. No, kdo by je nepotřeboval! A pak se dozvídám další překvapivou informaci: „Traduje se, že toto divadélko bylo darem od britské královny Viktorie, která byla sestřenicí mého pradědečka.“

„Aha, to znamená, že vy jste vzdáleným bratrancem současné anglické panovnice,“ domýšlím si.



Hugo Mensdorff-Pouilly
– vzdálený bratrancem anglické královny Alžběty II.

„Ano, je to tak. Zrovna tak je například belgický král můj bratrancem a pretendent bulharský rovněž, protože to je všechno jedna rodina. Ovšem my se cítíme jako Češi, nebo přesněji jako Moravané. Věřím, že sem patříme, že můžeme ještě pomoci a přispět svými, byť slabými silami, aby byla tato země ještě lepší a dál se rozvíjela.“

Zatímco jeho sourozenci vesměs emigrovali, Hugo Mensdorff-Pouilly zůstal v Československu, jemuž vládli komunisté, kteří jeho rodině všechno vzali.

„A věřil jste i tehdy, že se sem vrátíte?“ ptám se.

„Ano, nikdy jsem nepochyboval,“ odpovídá. „Nevěděl jsem pochopitelně, jestli to budu já anebo někdo z našich potomků. Víte, můj praprapradědeček byl Francouz a velitel královského pluku, baron de Pouilly. Když ve Francii vypukla revoluce, byl dokonce zvolen do nového sněmu. Ale jak se začalo stínat gilotinou, dovedu si představit, že se mu to moc nelíbilo. Proto popadl ženu, své dva syny a odešel do zahraničí. Synové bojovali proti Napoleonovi a nakonec se usídlili v českých zemích. Už můj otec se cítil jako Moravan. A já se tak cítím také. To jsou dějinné paradoxy! Mého otce dokonce komunisté nechali bydlet na zámku. I když jenom ve třech místnostech. Všichni věděli, že za války se odmítl přihlásit k Němcům. Vždycky jsem věděl, že se sem vrátíme.“

„Zcela v duchu rodového hesla: Sans varier, tedy Beze změny!“ říkám a můj hostitel přitakává: „Přesně tak. Navíc tady se cítím na šťastné planetě.“

Mimochodem, když jsme u těch planet – víte, že kvůli Boskovicím stojí za to podívat se i na oblohu? Od února 2011 mezi miliony nebeských těles krouží i planetka Boskovice. Tam někde nad hlavami Huga Mensdorffa-Pouilly, Jaroslava Bránského, Dagmar Hamalové i našimi stále rotuje...